

Izsák Lajos

A KOMINFORM magyarországi értekezlete

1947. szeptember végén a lengyelországi Szklarska Poreba üdülőhelyen Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Magyarország, Románia és a Szovjetunió kommunista pártja, valamint a francia és az olasz testvérpárt megalakították a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodáját (Kominform). A tanácskozás napirendjén a nemzetközi helyzet és a kommunista pártok egymás közötti kapcsolatának az ügye szerepelt, különös tekintettel a második világháború befejezése óta végbement politikai és társadalmi változásokra. A résztvevők A. A. Zsdanovnak a Szovjetunió főideológusának a nemzetközi helyzetről adott tájékoztatója, illetve elemzése alapján magukévá tették azt az álláspontot, mely szerint a világon „*két tábor*” alakult ki: az egyik „*az imperialista, demokrácia ellenes*”, melynek az amerikai világuralom megteremtése és a demokrácia megsemmisítése a célja, a másik pedig „*az imperialistaellenes, demokratikus tábor*”, amely az imperialista rend aláadását és a demokrácia megszilárdítását tartja fő feladatának. Zsdanov így mesztérségesen kettéosztotta a világot, s felfogása azt képviselte, hogy végső fokon mindenkinek az említett „*két tábor*” valamelyikéhez kell tartoznia. Emellett Zsdanov azt is hangsúlyozta, hogy az általános, demokratikus béke biztosításában „*a háború utáni korszak e fő feltételének megoldásában a Szovjetuniót és külpolitikáját illeti a vezető szerep.*”¹ A résztvevők a kommunista pártok között meglazult kapcsolatok elensúlyozására Tájékoztató Iroda felállítását határozták el, melynek feladata „*megszervezni a pártok tapasztalatainak egymás közötti kicserélését, és szükség szerint – kölcsönös megegyezés alapján – összeegyeztetni azok tevékenységét.*”²

A Kominform megalakításában résztvevő pártok vezetői – akkor és a későbbiekben is – a fentiekhez hasonló módon indokolták a szervezet létrejöttét és feladatát. Rákosi Mátyás visszaemlékezéseiben ezt írta: „*1947 szeptemberében Lengyelországban összeült kilenc nagy kommunista párt és elhatározta, hogy politikájának összehangolására és az információk kicserélésére közös szervezetet hoznak létre, több nyelven megjelenő központi lappal, mely tartós békéért, a népi demokráciáért címen később meg is indult.*”³ A Szabad Nép, 1947. október 17-i számában pedig így indokolt: „*Az amerikai imperializmus világhatalmi törekvéseivel szemben elengedhetetlenül szükség volt a demokratikus tábor tömörítésére, működésük egybehangolására és oly taktika kidolgozására, mely legeredményesebben védi a de-*

¹ *Tartós békéért, népi demokráciáért. Kilenc kommunista párt lengyelországi értekeztetének beszámolója* (1947. szeptember). Szikra, 1947. 7-18.

² Uo. 6.

³ RÁKOSI Mátyás: *Visszaemlékezések 1940-1956*. I. kötet. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket készítette: BARÁTH Magdolna, FEITL István, GYARMATI György, PALASIK Mária, SIPOS Levente, SZÚCS László, T. VARGA György. Szerkesztette: FEITL István, GELLÉRINÉ LÁZÁR Márta, SIPOS Levente. Napvilág Kiadó, 1997. 437.

mokrácia és az emberi haladás érdekeit... e célból gyűltek össze Lengyelországban kilenc kommunista párt képviselői. Az az elhatározás, hogy a jövőben nemcsak tájékoztatják egymást tevékenységükről, hanem küzdelmüket egybe is hangolják már magában véve a demokratikus erők igen jelentős sikere.”

Korábban a nemzetközi és a hazai történeti irodalomban is ez a felfogás érvényesült, vagyis a Kominformot azért hozták létre, hogy a résztvevő pártok tevékenységét összehangolja. A hazai kutatóknál maradvá, ezt képviselte írásaiban Lipkovich Károly, Strassenreiter Erzsébet, Surányi Róbert és mások.⁴ Ezt képviselték a különböző munkásmozgalom-történeti kézikönyvek, tankönyvek és egyéb kiadványok. *„Kominform: Bulgária, Csehszlovákia, Franciaország, Jugoszlávia, Magyarország, Lengyelország, Olaszország, Románia és a SZU kommunista és munkáspártjai alapították – összegzi a Munkásmozgalom-történeti Lexikon szócikke – a pártok közötti tapasztalatcsere és a résztvevő pártok tevékenységének kölcsönös megegyezés alapján történő egyeztetése céljából.”*⁵ A magyar történészek közül elsőként Székely Gábor állapította meg és bizonyította alapvető tanulmányában:⁶ *„A moszkvai levéltárak ma már hozzáférhető anyagaiból viszont egyértelműen megállapítható, hogy a szervezet mindezeknél határozottabb céllal alakult: a Kominformot mindenekelőtt a kelet-közép-európai térségben 1948-1949-ben végrehajtandó fordulat nemzetközi koordinálására hozták létre.”* Székely megállapításait a *„magyar fordulat éveit”* messzemenően igazolják.

A Kominform alakuló ülésén Farkas Mihály és Révai József képviselte az MKP-t. A magyarországi politikai helyzetről szóló előadásukban részletesen ismertették és elemezték az 1947. augusztus 31-i országgyűlési választások eredményeit, a második Dinnyés-kormány megalakulása körüli politikai harcokat és a kormányprogram főbb pontjait. Helyzetelemzésükből azt a következtetést vonták le, hogy az a kérdés mely szerint a jövőben *„a magyar demokrácia, népi demokrácia, vagy polgári demokrácia lesz-e még véglegesen nincs megoldva.”*⁷ Hazatérésük után készített beszámolójukban nemcsak abban látták az értekezlet jelentőségét, hogy *„az SZKP részéről Sztálin elvtárs két olyan közeli munkatársa vett részt, és játszott vezető szerepet, mint Zsdanov és Malenkov elvtársak,”* hanem döntően abban – amit *„történelmi jelentőségűnek”* neveztek –, hogy a Tájékoztató Iroda létesítésével a Komintern feloszlata után *„újra megteremtették a kommunista pártok együttműködésének feltételeit.”* Külön is felhívták az MKP Politikai Bizottsága tagjainak a

⁴ LIPKOVICS Károly: *A Tájékoztató Iroda létrehozása*. Múltunk, 1989. 3-4. sz. 3-57. STRASSENREITER Erzsébet: *Egyesülés? Beolvadás? Likvidálás? Fordulat a világban és Magyarországon 1947-1949*. Szerkesztette FEITL István, IZSÁK Lajos, SZÉKELY Gábor. Napvilág Kiadó, 2000. 246-270. SURÁNYI Róbert: *A nemzetközi erőviszonyok alakulása és a kommunista mozgalom stratégiája 1945-1947. A nemzetközi munkásmozgalom története 1945-1947*. Szerkesztette: HARSÁNYI Iván és SZÁNTÓ György. Kossuth Kiadó, 1975. 26-28.

⁵ *Munkásmozgalomtörténeti Lexikon*. MSZMP KB Párttörténeti Intézete a szerkesztőség vezetője VASS Henrik. Kossuth Könyvkiadó, 1972. 269.

⁶ SZÉKELY Gábor: *A Kominform, 1947-1949. Fordulat a világban és Magyarországon 1947-1949*. i. m. 62-75.

⁷ *Tartós békéért, népi demokráciáért*. i. m. 182.

figyelmét, hogy a konferencia nemcsak az amerikai imperializmus ellen folytatott harc „*koordinált taktikájának*” az alapját vetette meg, hanem konkrét útmutatókat is adott arra vonatkozóan, hogy „*a kommunista pártok a koalíciós kormányokban elfoglalt pozícióikat tényleges hatalmi pozíciók elfoglalására és azok kiszélesítésére tudják felhasználni.*” Farkas és Révai kiemelték az értekezlet résztvevőinek azt a tanácsát is, hogy a kommunista pártoknak a fegyveres erők feletti rendelkezésre kell törekedniük, továbbá azt is, hogy nemcsak arra kellett törekedniük, hogy kiszorítsák a burzsoáziát a politikai hatalomból, hanem a burzsoázia „*gazdasági hatalmának összeszűkítésére, végső fokon megsemmisítésére*”. Ami a konkrét teendőket illeti, és végrehajtásához hozzá kell fogni az „*Az új koalíció kialakítására irányuló politikai vonal végrehajtásának meggyorsítása*” s egyúttal a „*Pfeiffer-párt*” széttűzése, a másik pedig: „*szilárdan ki kell tartani ama álláspont mellett, hogy a kulcspozíciók átengedéséről sem a hadseregben, sem a rendőrségen nem lehet szó.*”⁸ Az intézkedések kidolgozásával és végrehajtásával megkezdődött az „*új koalíció*” kialakítása, s ezzel együtt a polgári pártoknak és képviselőiknek, a polgári demokrácia híveinek a politikai életből való eltávolítása, a demokrácia, a parlamentarizmus és a többpártrendszer felszámolása.

A polgári ellenzéki pártok közül elsőként a Magyar Függetlenségi Párt (Pfeiffer-párt) ellen indult támadás politikai síkon, majd októbertől adminisztratív eszközökkel is.⁹ Az MKP tüntetéseket és tömeggyűléseket szervezett a párt betiltását követelve. Közben az ÁVO nyomozói több mint 9.000 jegyzőkönyvet vettek fel arról, hogy a Pfeiffer-párt ajánlásgyűjtői részéről „*hamisítások történtek.*” Ezek a jegyzőkönyvek szolgáltak alapul arra, hogy a kommunista párt kezdeményezésére a koalíciós pártok, valamint az ellenzéki Magyar Radikális Párt október elején petícióval támadta meg az MFP mandátumait. A „*petíciós perben*” Pfeiffer Zoltán pártelnök képviselte az MFP-t, érveit a bíróság nem tudta hitelesen megcáfolni. Ezután a budapesti népfőügyészség kérte Pfeiffer képviselő mentelmi jogának felfüggesztését, előzetes letartóztatására is kiterjesztve. Ezt Pfeiffer nem várta meg és november 4-én az Egyesült Államokba távozott. A Választási Bíróság november 20-án határozatban mondta ki a párt listáján megválasztott 49 képviselő mandátumának a megsemmisítését, Rajk László belügyminiszter pedig feloszlatta a pártot.

Az MFP-nek az országgyűlésből történt eltávolítása után jelentősen meggyengült az ellenzék és ezzel együtt a Demokrata Néppárt (DNP) hangja és ereje is. Ekkorra egyébként vidéki szervezetei is többnyire passzivitásba vonultak, illetve „*adminisztratív korlátozások*” következtében nagyrészt véglegesen befejezték a tevékenységüket. 1948 nyarán a párt kezdett széthullani. Mindszenty József hercegprímás sem támogatta a párt tevékenységét. A kommunisták nyomására ugyanakkor a párt több képviselőjének mentelmi jogát felfüggesztették, majd büntető eljárást indítottak ellenük. A Polgári Demokrata Párt és a Magyar Radikális Párt vezetői 1947 telén tárgyalásokat kezdeményeztek a szorosabb együttműködésről, amely 1948 májusában a Radikális Demokrata

⁸ PIL 274/3-112.

⁹ A polgári ellenzéki pártok felszámolását részletesen lásd: IZSÁK Lajos: *Az ellenzéki pártok a fordulat évében. Fordulat a világban és Magyarországon 1917-1949.* i.m. 229-245.

Pártszövetség létrehozásával végződött. Az országgyűlési választásokat követően a Független Magyar Demokrata Párt (FMDP) és a Keresztény Női tábor (KNT) lényegében csak parlamenti szereplésekre korlátozta politikai tevékenységét.

Az egypártrendszer megteremtésére való tényleges törekvés hivatalos formában először 1948 márciusában vetődött fel, amikor Rákosi Mátyás az MKP funkcionáriusainak értekezletén az ellenzéki pártok politikai életből való kiszorításával együtt felvetette a koalíció átalakításának ügyét. Ennek lényege – Rákosi szerint – az volt, hogy az új koalícióban a *„többi pártok csak fővárosi szervezet alapján lesznek, és a falvakban, vidéken különösebb szervezete, komoly erőteljesebb szervezetei csak a kommunista pártnak lesznek.”* A konkrét tennivalókat illetően a következőket mondta: *„Ezzel kapcsolatban természetesen likvidálni fogjuk a még meglévő jobboldali vagy félfasiszta pártokat (Az más kérdés, hogy ezeknek a pártoknak soha semmi közük nem volt a faszizmushoz – I. L.). A likvidálás úgy fog történni, hogy a Barankovics-párt (DNP) néhány használható emberét, Barankovicssal együtt áthozzuk a kisgazdapártba, Baloghot (FMDP) és néhány emberét szintén, a megmaradt reakciósokról gondoskodunk, hogy eltűnjenek a színről.”*

A polgári ellenzék szétzúzásával egyidőben, 1947 őszén – miután Peyer Károlyt külföldre kényszerítették – az MKP vezetői elhatározták, hogy változtatásokat hajtanak végre a szociáldemokrata pártban. Révai József ezt megelőzően, a Kominform alakuló ülésén, már élesen bírálta az SZDP-t. Azzal vádolta a szociáldemokratákat, hogy választási kampányukat a jobbszárny diktálta, a Kisgazdapárt örökösei akartak lenni, ezért arra vették az irányt, hogy megszerezzék a reakciós erők szavazatait. *„Céljuk elérésére átvették a reakciósook kommunistaellenes és részben szovjetellenes jelszavait és érveit – mondotta Révai –... Így a kommunistaellenes és szovjetellenes agitációval nem saját magukat, hanem a jobboldali pártokat segítették.”*¹⁰ Rákosi ugyanerről az időszakról pedig azt írta: *„A kommunista pártok összefogása a legjobbkor jött és a demokrácia jelentős nemzetközi erőgyarapodása. A Tájékoztató Iroda határozata nálunk azonnal felvetette a szociáldemokráciával szemben folytatott harc kérdését. Az én álláspontom az volt, hogy érelődnék a szociáldemokrata párt felszámolásának előfeltételei, s hogy pártunknak most már változtatnia kell eddigi álláspontján... le kell számolni végre a jobboldallal, amely az egész szociáldemokrata pártot időnként a reakció mellé állítja.”*¹¹

A Kominform alakuló ülése után az MKP a sajtóban, később az SZDP-be beépített személyeken keresztül támadást indított a szociáldemokrata „jobbszárny” ellen. 1947 novemberében, majd december végén sikerült rávenni az SZDP fővárosi végrehajtó bizottságát, hogy határozatban ítélje el pártja jobbszárnyát és jelentsen be bizalmatlanságot néhány jobboldalinak minősített vezetővel szemben. A jobboldallal való leszámolás 1948. február 18-án következett be, amikor a párt összehívott ülése során Marosán György, miután elítélte a párt jobboldali vezetőinek *„egységbontó és munkásáruroló politikáját”*, bejelentette Kéthly Anna, Szeder Ferenc, Szélig Imre,

¹⁰ Tartós békéért, népi demokráciáért. i.m.: 182.

¹¹ RÁKOSI Mátyás: *Visszaemlékezések 1940-1956.* I. kötet. i.m.: 439.

Bán Antal, Kisházi Ödön, Vas-Witteg Miklós, Millok Sándor, Zentai Vilmos, Révész András és mások pártvezetőségi tagságáról való „lemondását”.

1948 januárjától a szociáldemokrata párt tagsága kezdett tömegesen átlépni az MKP-ba, amelynek nyomán néhány hét alatt valóságos „földcsuszamlás” következett be az SZDP soraiban. Az MKP Politikai Bizottsága ezért hamarosan tagfelvételi zárlatot rendelt el, majd arra készítette az SZDP 1948 március végén megválasztott új vezetőségét, hogy most már ők folytassák a megkezdett tisztogatási akciót, és „szabadítsák meg a pártot a jobboldali befolyás minden maradványától.” Az SZDP új vezetősége így további tízezreket zárt ki a pártból. Így állt elő azután az a helyzet, hogy 1948. június 12-14-én a két párt egyesülése lényegében az SZDP baloldalának beolvasztását jelentette a kommunista pártba.

Az új párt a Magyar Dolgozók Pártja vezetői már konkrét célként jelölték meg a többpártrendszer felszámolását. A pártok temetőjéül az újjáalakuló függetlenségi népfrontot jelölték ki. „A Magyar Dolgozók Pártja a demokratikus pártok eddigi többé-kevésbé laza koalíciója helyett a népi egység politikai tömegszervezetének, az új Függetlenségi Frontnak megteremtéséért szállt síkra... – állapította meg a programnyilatkozat. – A Függetlenségi Front: a munkásság, parasztság, értelmiség, dolgozó kisemberek. Magyarország minden haladó, hazafias eleme szoros harci és építő szövetségének egységes szervezete. A Függetlenségi Frontban ezért nemcsak a demokratikus politikai pártok, hanem a magyar nép nagy társadalmi szervezeteinek, a szakszervezeteknek, a szövetkezeteknek, a nők és az ifjúság egységes szervezeteinek is méltó helyet kell biztosítani.”¹²

Az új „népfontos” politika azonnali végrehajtásában rövid ideig zavart okozott, hogy az egyesülési kongresszus után néhány nappal üléselő Kominform bukaresti tanácskozása (1948. június 18-23.) – határozatban ítélte el a Jugoszláv Kommunista Párt politikáját – bírálatának egyik pontja leszögezte: „Jugoszláviában nem a kommunista pártot tekintik az ország döntő vezetőerejének, hanem a Népfrontot. A jugoszláv vezetők leértékelik a Kommunista Párt szerepét, valójában feloldják a pártot a pártonkívüli Népfrontban, amely osztályszempontból föltöbbé különböző elemeket foglal magában (munkásokat, egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztokat, kulákokat, kereskedőket, kisebb gyárosokat, polgári értelmiséget stb.), valamint sokféle politikai csoportot, még bizonyos burzsoá pártokat is ... Mindez arról tanúskodik, hogy Jugoszláviában irányzatok vannak a Kommunista Párt felszámolására.”¹³

Rákosi hamar értett a szóból: „moszkvai jelre éppoly gyorsan fordult el Titótól, mint amennyire korábban kereste az együttműködést vele... Nem véletlen, hogy az első volt, ... aki a legegységesebben foglalt állást nem csupán a szovjet vádak mellett, de tovább is ment ennél: bandának nevezte Titóékat...”¹⁴ Nem véletlen, hogy 1948 őszén Rákosiék a függetlenségi népfront „egyetlen, osztatlan tömegszervezetté történő átalakítása jegyében felgyorsították az NPP és az FKGP „belső tisztulási fo-

¹² A Magyar Dolgozók Pártja határozatai 1948-1956. Főszerkesztő: IZSÁK Lajos. Budapest, 1998. 31.

¹³ A kommunista és munkáspártok Tájékoztató Irodájának határozatai. Szikra, Budapest, 1951. 15-16.

¹⁴ SZÉKELY: 72.

lyamatát”: a jobboldaliság vádjával ezeket és tízezreket zártak ki a két pártból. Az MOP vezetőjének útmutatásai és tanácsai alapján hasonló események zajlottak le az FMDP-ben és a Radikális Demokrata Pártszövetségben is, ahol már csak azokat tűrték meg, akik osztották az MDP bel- és külpolitikai céljait, és a „szocializmus felé vezető irányzatot” a társadalmi haladás természetes vonalának tartották.

Rákosi Mátyás az MDP Központi Vezetőségének 1948 novemberi ülésén kijelentette, hogy a népfront céljait az MDP szabja meg, s azt is nyíltan megmondta, hogy „Szövetségben vagyunk (mármint a többi párttal – I. L.) és ugyanakkor a szövetségesek likvidálására is irányt kell venni. Ez persze nem könnyű. Az ember csinál valamit és annak az ellenkezőjét is csinálja.” Ezen az ülésen azonban Szakasits Árpád, a párt elnöke hangsúlyozta a legerőteljesebben a „régiformák és intézmények” megszüntetésének és „a szovjet példa követésének” fontosságát. „A mi pártunknak hűségesen követnie kell a Szovjetunió példáját és útmutatásait – emelte ki Szakasits –, mert igaza van Rákosi elvtársnak: nincs külön magyar út, amiként nincs külön szabadalmazott jugoszláv út sem és semmiféle más külön út. Csak egy út van: a Szovjetunió vérrrel megszentelt és dicsőséges útja a marxizmus-leninizmus útja! Minden más út a gyalázatba, a szolgaságba vezet.”¹⁵

A szövetségesek likvidálását azonban még gátolta, hogy formálisan a DNP és a Keresztény Női Tábor is jelen volt a politikai életben. Ennek a két pártnak a sorsát a „Mindszenty-ügy kiéleződése” és a koncepció Mindszenty-per pecsételte meg. Barankovics István, a DNP főtitkára 1949. február 2-án, a Mindszenty-per megkezdése előtti napon családjával az ország elhagyására kényszerült. Az országban maradt képviselők egy kis csoportját a rendszer arra kényszerítette, hogy a párt „politikai bizottsága” nevében mondja ki a DNP megszűnését. A KNT országgyűlési képviselői ellen pedig különböző vélt, illetve kitalált vádak alapján a belügyi szervek eljárást indítottak. A párt vezetője, Slachta Margit így a politikai életből való visszavonulásra kényszerült, majd hamarosan az USA-ba távozott.

Az 1949. május 15-i országgyűlési választásokon a volt koalíciós pártszerveknek csak formális szerep jutott. A választások így az MDP „átütő” sikerét hozták, a megválasztott képviselők 71 százaléka a párt tagja volt. A választások után szinte egyik napról a másikra megszűnt a népfrontbizottságok működése, s ezzel együtt a volt koalíciós és liberális ellenzéki pártok már egyébként is formális tevékenysége, annak ellenére, hogy nem született sem törvény sem rendelet e pártok megszüntetéséről.

Az MDP így ténylegesen is egyeduralgódóvá, valójában állampárttá vált. A kommunista hatalomátvétel és a sztálini típusú politikai rendszer kiépítésének következő állomása 1949. augusztus 18-a volt, amikor az Országgyűlés elfogadta a Magyar Népköztársaság alkotmányát, amely lényegében az 1936-os szovjet alkotmány „másolata” volt.

A Kominform alakuló ülésén kitűzött cél – a „fordulat végrehajtása” – 1949 nyarára Magyarországon lényegében befejeződött. 1947 ősze és 1949 nyara között hasonló változások következtek be a többi „népi demokratikus” országban és Kö-

¹⁵ PIL. KV 94. Az MDP KV. 1948. november 27-i ülése.

zép-Kelet-Európában, kivéve Titó Jugoszláviáját. A Kominform második tanácskozásán Bukarestben 1948 nyarán hozott – korábban már idézett – határozat nem változtatta meg a Jugoszláv Kommunista Párt vezetőinek politikáját és magatartását. Ők továbbra is járták a maguk útját. A „*béke táborból*” való kiátkozásukra a Kominform harmadik tanácskozásain került sor, amit Magyarországon tartottak 1949. november második felében.

A tanácskozásra olyan rendkívüli biztonsági intézkedések közepette került sor, amit még Rákosi sem értett. *„Ezt az értekezletet is, mint a megelőző évit, mely Romániában folyt le, a legteljesebb konspiráció közepette kellett előkészíteni – írja Rákosi visszaemlékezéseiben –. Hogy miért kellett ez a nagy konspiráció (sem az értekezlet helyét, sem pontos dátumát nem közölték – utólag sem – a nyilvánossággal), sem akkor nem értettem, sem ma nem értem. De mert Sztálin ehhez ragaszkodott, mi természetesen tartottuk magunkat hozzá. Az értekezlet konspiratív megtartására a galyatetői üdülőt jelöltük ki, s hogy minden feltűnést vagy gyanút elkerüljünk, néhány héttel előbb azon a címen, hogy átalakítják, kiürítették, beszerelték a közvetlen telefont Moszkvával, s általában gondoskodtak az értekezlet technikai előfeltételeinek biztosításáról. Novemberre sorra érkeztek az értekezlet résztvevői.”*¹⁶

A küldöttségek összetétele a következő volt: Bulgária Kommunista Pártja: V. Cservenkov és V. Poptomov; Román Munkáspárt: G. Gleorghiu-Dej, I. Kisinevski és A. Mogyorós; Lengyel Egyesült Munkáspárt: J. Berman és A. Zavadzky; Szovjetunió Kommunista (BolszevikÜ Pártja: M. Szuszlov és P. Judin Francia Kommunista Párt: J. Duclos, E. Fajon és G. Cogniot; Csehszlovákia Kommunista Pártja: R. Slansky, S. Bostovansky, L. Kopriva és B. Geminder; Olasz Kommunista Párt: P. Togliatti, E. D’Onofrio és A. Cicalini, s végül a „*vendéglátó*” Magyar Dolgozók Pártja: Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Révai József és Kádár János.¹⁷ Az értekezleten a következő beszámolók hangzottak el: M. Szuszlov: „*A béke védelme és harc a háborús gyűjtogatók ellen*”; P. Togliatti: „*A munkásosztály egysége és a kommunista és munkáspártok feladatai*” és G. Gheorghiu-Dej: „*A jugoszláv kommunista párt gyilkosok és kémei hatalmában.*” Csak érdekességként említendő meg, hogy az elfogadott határozatok címe szó és betű szerint egyezett az előadásokéval.

M. Szuszlov előadásában rámutatott arra, hogy a megváltozott nemzetközi erőviszonyok következtében a béke, a demokrácia és a szocializmus tábora egyre növekszik és erősödik. Ez az imperialisták elkeseredett támadásait válthatja ki, akik képesek háború kirobbantására is. Ezért a kommunista és munkáspártok fő feladata harc az újabb háború veszélye ellen, a tartós békéért és a háborúellenes erők összefogásáért. Történelmi példaként a kínai forradalom győzelmét és a „*népi demokráciák győzelmét*” említette, ami az Egyesült Államok reakciós köreiben erősítette azt a nézetet, hogy ezt a fejlődést, háború kirobbantásával zavarják meg és

¹⁶ RÁKOSI: 775.

¹⁷ Tartós békéért, népi demokráciáért, 1949. november 29. Székely Gábor adatai szerint (orosz forrás alapján) Rákosi, Gerő, Farkas Mihály és vendégként Bíró Zoltán, Rákosi testvére vett részt a tanácskozáson. SZÉKELY: 74.

hátráltassák. Szuszlov a háborús veszéllyel, mint komoly lehetőséggel számolt, s ennek ellensúlyozására fontosnak tartotta az egész világot átfogó békekampány megszervezését. „*A béke védelmére és a háborús uszítók elleni harcra kell mozgósítani a népek minden erejét – szögezte le előadása végén Szuszlov –. Ezt a feladatot megoldani annyit jelent, mint valóban megnyerni a tartós békéért és a népek biztonságáért folyó szent háborút az egész világon.*”¹⁸

A második napirendi pont előadója Palmiro Togliatti a munkásosztály egységének és a demokratikus erők összefogásának erősítésében látta az imperialista háborús uszítók elleni harc fő feladatait, s a társadalom szocialista átalakításának előfeltételét. „*Nemcsak a kommunisták, hanem valamennyi becsületes szocialista és demokrata első és legfontosabb feladata az, hogy megértse: a jelen pillanatban a munkásosztály sorainak egysége szükségesebb mint valaha – állapította meg Togliatti – ahhoz, hogy megghiúsíthassuk az új háborút, amit az imperialisták készítenek elő, megakadályozhassuk a demokratikus szabadságjogok megsemmisítését, megvalósíthassuk a dolgozók életszínvonalának megvédéséhez és emeléséhez szükséges szociális reformokat.*”¹⁹

Előadásaikban már Szuszlov és Togliatti is emlegette Titó kém- és provokátor bandáját, akik az imperialisták szolgálatában állnak. A harmadik napirendi pont előadója G. Gheorghiu-Dej, a Román Kommunista Párt főtitkára egész beszámolóját a jugoszláv kérdésnek szentelte. Előadásában többször is hivatkozott a Rajk-perre s kíméletlen harcot követelt a „*Titó-Kardelj-Rankovics-Gyilasz-klikk*” ellen. Természetesen – ahogy már a bukaresti értekezleten 1948 nyarán sem – most sem voltak jelen a jugoszláv kommunisták képviselői. „*Ezek a megvesztett kémek és árulók – hangsúlyozta Gheorghiu-Dej – még a második világháború idején segítséget nyújtottak az angol-amerikai imperialistáknak, hogy támaszpontokat létesítsenek világhatalmi terveik megvalósítására...*” majd később így folytatta: „*A Titó-klikk áttérése a fasiszmusra nem véletlen, azt gazdáik – az angol-amerikai imperialisták parancsára hajtották végre, akiknek – mint ez most kiderült – ez a banda már régen a zsoldjában állott. A jugoszláv árulók, az imperialisták akaratát teljesítve, azt a feladatot tűzték ki, hogy a népi demokratikus országokban reakciós, nacionalista, klerikális és fasiszta elemekből politikai bandákat létesítsenek, azért, hogy ezekre támaszkodva, ezen államokban államcsínyt hajtsanak végre, hogy elszakítsák őket a Szovjetuniótól és az egész szocialista tábortól, és hogy az imperializmus uralkodó erőinek rendeljék alá őket.*”²⁰

Az előadásokhoz, illetve a határozati javaslatokhoz minden jelenlévő párt képviselője hozzászólt, véleményük kicserélése után egyhangú döntést hoztak.

A háborús veszély elkerülése érdekében a legfontosabb teendők a következők:

1. A békemozgalom szervezeti megerősítése és kiszélesítése a lakosság újabb és újabb rétegeinek a bevonásával.
2. A békéért harcolók soraiba be kell vonni a munkásosztály legszélesebb rétegeit, meg kell teremteni a munkásosztály egységét.

¹⁸ *Tartós békéért, népi demokráciáért*, 1949. december 3.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

3. A jobboldali szocialistákat le kell leplezni és éles harcot kell folytatni ellenük.

4. A kommunista és munkáspártoknak a tartós béke legszélesebb körű propagandáját kell szembeszegezniük a háborús uszítók embertelen programjával.

5. Szélesíteni kell a békéért folyó tömegharc formáit: békevédelmi bizottságok létrehozása, petíciók, tiltakozások szervezése, békeszavazások, leleplező irodalom kiadása és terjesztése. stb.

6. Le kell leplezni a kapitalista kormányok áruló politikáját.

7. Meg kell szilárdítani a béke és a szocializmus híveinek táborát.

8. Fokozni kell a népek éberségét a háborús gyűjtogatókkal szemben.²¹

A Togliatti referátummal kapcsolatos határozat lényege: „*A kommunista és munkáspártok szervezeti és eszmei megerősödése a marxizmus-leninizmus alapján – elsőrendű fontosságú feltétele annak, hogy a munkásosztály minden országban sikeresen folytassa harcát sorainak egységéért, a béke ügyéért, országának nemzeti függetlenségéért, a demokráciáért és a szocializmusért.*”²²

A Jugoszláv Kommunista Párt vezetőit elítélő határozat abból indult ki, hogy 1948 nyara – a Tájékoztató Iroda korábbi bírálata – óta Titóék a burzsoá nacionalizmustól eljutottak a fasizmushoz, elárulták a nemzeti érdekeket, felszámolták a népi demokratikus rendszert, rendőrállamot hoztak létre, megsemmisítették a dolgozók demokratikus jogait és „*lábbal tipornak*” minden szabad gondolatmegnyilvánulást. Támadást indítottak az igazi kommunisták ellen „*akik hűek a marxizmus-leninizmus elveihez*” és harcoltak Jugoszláviának, az imperializmustól való függetlenségéért. A Titó-klikk fasiszta ideológiája és törekvései az angol-amerikai imperialisták akaratát fejezi ki, ennél fogva elárulta az ország érdekeit, felszámolta politikai függetlenségét és gazdasági önállóságát. „*A Jugoszláv Kommunista Párt jelenlegi összetételében, mivel a nép ellenségei, gyilkosok és kémek kezébe került, elveszítette azt a jogát, hogy kommunista pártnak nevezze magát és nem más, mint a Titó-Kardelj-Rankovics-Gyilaszklikk kémfeladatainak végrehajtó gépezete – szól a verdikt. Ezért a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája megállapítja, hogy a harc a Tito-klikk ellen – a felbérelt kémek és gyilkosok ellen – valamennyi kommunista és munkáspárt nemzetközi kötelessége.*”²³ A kiátkozás ezzel megtörtént.

Erről a határozatról később még Rákosi is azt írta hogy „*A jugoszláv kérdésre vonatkozó, rendkívül éles és elítélő határozati javaslatához valamennyi jelenlévő párt képviselője hozzászólt, s azt egyhangúlag fogadták el. Ellentétes vélemény vagy valami kétség megnyilvánulása fel sem merült.*” Majd korabeli fővádoló szerepét mintegy csökkentve így folytatta emlékezését: „*annál inkább az, hogy a magyar párt e téren jó munkát végzett, ami – mint az események később megmutatták – meg nem érdemelt dicséret volt.*”²⁴

²¹ *A kommunista és munkáspártok Tájékoztató Irodájának határozatai.* Szikra. Budapest, 1951. 30-35.

²² Uo. 43.

²³ Uo.49.

²⁴ Rákosi: 776.

A Galyatetőn titokban megtartott értekező – jellemző, hogy a Magyar Dolgozók Pártja elnökét, Szakasits Árpádot Rákosi csak az utolsó napon mutatta be a tanácskozás résztvevőinek (Rákosi szerint azért, mert szociáldemokrata múltja miatt a régi kommunisták nem bíztak benne I. L.) – a korábbiaknál sokkal érdektelemesebb volt. A Kominform magyarországi értekezlete – Rákosi megállapítását idézve – „újat nem hozott, de még jobban elmérgesítette a jugoszlávokkal a viszonyt.”²⁵ Az értekező amilyen titokban összegyűlt, olyan feltűnés nélkül oszlott szét. Egyetértve Székely Gábor véleményével a Kominformnak a kelet-közép-európai térségre korlátozódott a jelentősége, ami egyúttal jelenti „világtörténelmi jelentéktelenségét.”²⁶ A magyarországi értekező után a Tájékoztató Iroda ülését már nem hívták össze, a *Tartós békéért, népi demokráciáért.* című lap még megjelent. 1953-ban meghalt Sztálin, megkezdődött a „személyi kultusz” és következményeinek felszámolása. A nemzetközi helyzet enyhülésével egy időben, 1955. májusában a szovjet pártvezetők belgrádi „*Canossa-járása*” után határozott javulás következett be Tito és az SZKP vezetői, valamint a Tájékoztató Iroda pártjai között. Ennek egyik fontos következménye volt, hogy a Kominform 1956 áprilisában a pártok egyöntetű határozatával megszűnt létezni.

²⁵ Uo.

²⁶ SZÉKELY: 74.